

RÉSZLETES BESZÁMOLÓ
OTKA PD 83465
"A mongol kolostorfőváros emlékei"

OTKA posztdoktori munkatervem az egykori kolostorfővárosra (Urga) vonatkozó ulánbátori tárgyi emlékek átfogó ismertetését célozta. A kutatás 14 intézmény gyűjteményeinek vizsgálatát foglalta magában. A hároméves kutatásnak (2011-2014) az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Távolségi Intézetének Belső-ázsiai Tanszéke adott otthont. A mongóliai adatgyűjtés a Mongol Tudományos Akadémia Történeti Intézetének keretében folyt.

A munkatervben vállalt feladatokat teljesítettem. A kutatás során konferenciakötetben, szakcikkekben, monográfiákban közöltem bizonyos részeredményeket; a kutatási eredményeket összefoglaló háromszáz oldalas angol nyelvű monográfia (*Handbook for the Study of Urga's Heritage*) kiadás alatt áll, megjelenésének várható időpontja 2015. június, Ulánbátor. A megjelent publikációkban szerepel az OTKA neve és hivatkozási száma, a művek az "Open Access"-elv keretében a MTMT adattárban és a REAL, a MTA könyvtárának repozitóriumában nagyrészt hozzáférhetőek, bár néhány még megjelenés alatt áll (<http://real.mtak.hu/view/creators/Teleki=3AKrisztina=3A=3A.html>).

I. Mongóliai kutatómunka

A kutatási időszakra vonatkozó szakmai feladatok teljesítését a munkatervben megfogalmazott célok szerinti bontásban közlöm.

A kutatás során az OTKA külön engedélyével 12 hónapot töltöttem Mongóliában (2011. aug. 8 - okt. 6., 2012. május 30 - szept. 26., 2013. jún. 18 - nov. 29.) a Mongol Tudományos Akadémia Történeti Intézetének vendégkutatójaként, hogy a munkatervben megjelölt gyűjteményeket tanulmányozzam. A kutatás a mongol Oktatási és Kulturális Minisztérium engedélyével 14 intézményben folyt, melynek során a kolostorváros történelméhez kapcsolódó személyes emlékeket (visszaemlékezések, rajzok, térképek, fényképek), írott forrásokat (mongol és tibeti kéziratok, fanyomatok, sajtóorgánumok), megmaradt művészeti emlékeket kutattam (buddhista tekeresképek, szobrok, stb.).

- **Interjúk**

Az egykori kolostorvárosban élt 14 idős szerzetes diktafonra és kamerára rögzített emlékeinek angol fordítása a monográfia része. A mongol interjúk legépelését a Mongol Tudományos Akadémia megkezdte, mongol nyelvű publikálásuk, monográfiaként és elektronikus publikációként való megjelentetésük folyamatban van.

- **Film és Audiovizuális Archívum**

A gyűjteményben a régi fővárossal kapcsolatos fényképek katalóguskártya-szövegeit kiegészítettem. A mintegy 400 fénykép kolostoronkénti sorszáma, angol feliratait a monográfia tartalmazza.

- **A Mongol Tudományos Akadémia Fényképtára**

E gyűjtemény értékes anyaga folytán később került a kutatási tervbe. A Fényképtár albumaiban a Film és Audiovizuális Archívum képeivel nagyjából megegyező, azokat kiegészítő, néhol pontos feliratokkal rendelkező fotók találhatóak (mintegy 650 fotó). A képek kolostoronkénti sorszáma, angol nyelvű feliratait a monográfia tartalmazza.

- **Ulánbátor Városi Múzeum**

A múzeum fontosabb térképeinek, festményeinek, fotóinak dokumentálása megtörtént; a monográfia röviden említi őket.

- **Történeti Múzeum**

A fővárosból származó néhány kegytárgy, személyi tárgy, 22 fénykép ismertetése a monográfia része.

- **Politikai Üldöztetések Áldozatainak Emlékmúzeuma**

A múzeum fővárosi áldozatokra vonatkozó emlékei közül az 1937-ben elítélt szerzetesek listáját tartalmazza a monográfia, hogy szemléltesse a hasonló dokumentumokat.

- **Mongol Nemzeti Levéltár anyaga**

A gyűjtemény általános ismertetőjét magyar nyelven tettem közzé.¹ A monográfia a levéltár anyagából a kolostorváros egy térképét, négy szertartási szövegét, 37 kegytárgyakkal kapcsolatos listáját, 16 kolostori szabályzatot, hét pénzügyi iratot sorol fel, valamint fordításokkal illusztrál egyes forrástípusokat (kolostori szabályzatok, kegytárgylisták, lámák adóztatása, szentélyek lebontása).

- **A Mongol Népi Forradalmi Párt levéltára**

A levéltár 1921 utáni iratokat őriz. Kevés a város vallási életére vonatkozó utalás, ezért a monográfia röviden tér ki e gyűjteményre.

- **Mongol Nemzeti Könyvtár**

A könyvtár számos tibeti és mongol szútrát, értékes könyvet tartalmaz. A monográfia a legfontosabb, Urgában őrzött vagy nyomtatott kiadványokat foglalja össze: a buddhista kánon nyolc változatát, a nyolcezer verses Prajnyaparamita 12 változatát, tíz egyéb tibeti, 19 mongol és hat egyéb könyvet. E könyveket korábban a Bogd kán palotájában őrizték. A kolostorváros történetével kapcsolatos 11 tibeti, 21 mongol, öt szertartási szöveg, hat kolostorkerületekről szóló forrás, négy igazgatási, hat kincstári szöveg listája a monográfia része, csakúgy mint a Bogdok hat életrajza, négy relikviáikkal kapcsolatos szövege, a Könyvtár első könyveire és a Szútrák és Iratok Intézetének történetére vonatkozó öt szöveg és számos további szöveg. A könyvtári archívumban őrzött tibeti inventáriumok fordítását, néhány térkép részletes ismertetését, az Urgai Kandzsúr kolofonjának kiadásra vonatkozó részének angol fordítását és Urga leghíresebb egyházatyáinak ismertetését szintén tartalmazza a monográfia.

- **Zanabazar Szépművészeti Múzeum**

A múzeum nemrég megjelent ismertetője, rövid katalógusa, illetve a rendelkezésre bocsátott *Tsam* maszkok listája alapján megtörtént Urga legfontosabb, kiállításon szereplő és néhány gyűjteménybeli szobrának, rátétes és festett tekercsképének, *Tsam* maszkjainak, mongol stílusú festményének, fafaragásának, szertartási tárgyainak listájának összeállítása.

- **Chojjin Láma Szentélymúzeum**

E vallástörténeti múzeum igen gazdag a fővárosból származó emlékekben. Nemrég megjelent ismertetője és a kurátor elbeszélése alapján a szentély számos eredeti kegytárgyára, az urgai *Tsam* maszkjaira és egyéb kegytárgyakra fény derült. A monográfia tartalmazza a kiállított múmiák, papírmasé szobrok, a Chojjin láma által tisztelt ábrázolások, Öndör geegen alkotásainak és egyéb szobroknak, festett és rátétes tekercsképeknek, fafaragásoknak, az urgai *Tsam* maszkjainak, szertartási tárgyaknak és Chojjin láma személyes eszközeinek listáját.

- **Bogd kán Palotamúzeum**

E múzeum többnyire a vallásvezető Bogd kán (1870-1924) és hitvese használati tárgyait, szobrait tartalmazza, melyek mind Urgához köthetőek. A múzeum nemrég publikált katalógusa és kurátorának segítségével a fővárosi tárgyak rövid listáját a monográfia tartalmazza: szobrok, rátétes és festett tekercsképek, Öndör geegen, a Bogd kán és hitvesének használati tárgyai, egyéb ruhadarabok, bútorok, használati tárgyak, mongol stílusú festmények.

¹ Teleki K., A Mongol Nemzeti Levéltár kolostori anyaga. In: *Távol-keleti Tanulmányok*, Budapest 2014. pp. 215-237.

- **Ulánbátori kolostorok emlékei**

A Gandantegchenlin kolostor és a Züün Khüree Dashchoilin kolostor néhány kegytárgya az egykori Urgából származik. A Gandantegchenlin kolostor egyes tárgyainak ismertetése a monográfia része, csakúgy mint a Züün Khüree Dashchoilin kolostor kevés régi tárgya.

- **Damdinsüren házi múzeuma**

Damdinsüren múzeuma az Urgában nyomtatott Kandzsúr egy példányát őrzi.

- **A kutatás nehézségei**

Mongólia gyűjteményeit az Oktatási és Kulturális Minisztérium engedélye ellenére sincs mód részletekbe menően tanulmányozni, nincs mód belső használatú katalógusuk megtekintésére; csupán a kiállított tárgyakat lehet tanulmányozni (turistákhoz hasonló módon megtekinteni), a több ezer ki nem állított tárgyat nem. Úgy tűnik, a múzeumok nem rendelkeznek pontos adatokkal arról, hogy mely tárgyak származnak Urgából, s azon belül melyik szentélyben lehettek, illetve mikor és hogyan kerültek az adott gyűjteménybe. A Nemzeti Könyvtárban szintén nem tudják biztosan, mi, honnan származik. A Gandan kolostor gyűjteménye kevésbé kutatható, mivel a mongol buddhizmus legfontosabb szent helye. Az 1911-1937 között megjelent mintegy 40-féle folyóirat első számának ismertetése lehetetlen volt, mivel a folyóiratok sem a Nemzeti Levéltárban, sem a Nemzeti Könyvtárban nincsenek megfelelően rendszerezve. Mivel ezek szovjet típusú újságok voltak, témáiknak a kolostorvároshoz, a buddhizmushoz nem volt közük, ezért helyettük a Lámák Folyóiratának első számának fordítását közlöm a monográfiában, illetve beemeltem a kutatásba a kolostorváros nyolc egykori szentélyének 20 tibeti inventáriumát, melyek egyedülálló, hiteles forrásai az egykori város kegytárgyainak. Mai gyűjteményekkel való párhuzamba állításuk a múzeum anyag eredetének pontos ismeretének hiányában nem volt lehetséges. Mindezen nehézségek ellenére a kutatás sikeresnek bizonyult, a monográfia katalógus helyett egyfajta kézikönyv lett, mely a további kutatóknak hasznos alpmű lesz a kolostorfővárosról szóló egyes tárgyak további kutatásához. A monográfia esszéket tartalmazó része a főváros térképeinek, tibeti inventáriumainak és egyéb fontos dokumentumtípusait ismerteti.

II. Tudományos folyóiratokban megjelent tanulmányok

A kutatás ideje alatt és után több hazai, nemzetközi és mongol folyóiratban jelent meg kutatáshoz kapcsolódó tanulmányom. A kolostorrombolás előtti szentélyek rövid összefoglalása és a megmaradt szentélyek listája az *Asiatische Studien* folyóiratban jelent meg, s a monográfiának is része.² A Gandantegchenlin kolostor 1850-es évekbeli festményének Richard Ernst Nobel-díjas vegyészsel együtt készített elemzése³ és Urga egyik leghíresebb szerzetese Zawa lam Damdin (1867-1937) mongol kolostorokról szóló ismertetője a *Zentralasiatische Studien* szakfolyóiratban,⁴ az Urgáról is részletes elemzést írt utazó, A. M. Pozdnev (1851-1920) által végig járt kolostorok rövid ismertetője pedig az *AOH* folyóiratban látott napvilágot.⁵ A kolostorrombolás előtti évben, 1937-ben tartott szertartások listája,⁶ a mongol újévi szertartás ismertetése⁷ és az Öndör geegen Zanabazar tevékenységének tárgyi és szellemi örökségéről szóló cikk mongol nyelven jelent meg.⁸

² Teleki K., Sources, History and Remnants of the Mongolian Monastic Capital City. *Asiatische Studien. Études Asiatiques*. LXV.3.2011. Bonn 2011. pp. 735-765.

³ Teleki K. - Ernst R., Analysis of a Unique Painting Presenting Gandantegchenlin Monastery in Ulaanbaatar around 1850. *Zentralasiatische Studien* 42, Bonn 2013, pp. 159-178.

⁴ Teleki K., Significant Monasteries in Mongolia Specified in Zawa lam Damdin's Golden Annals *Zentralasiatische Studien* 42, Bonn 2013, pp. 135-158.

⁵ Teleki K., Monastic Sites visited by A. M. Pozdnev during his Second Trip to Mongolia (1892-1893). *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* Vol. 67 (3), 337-361. Budapest 2014

⁶ Teleki K., 1937 ond Ulaanbaatar khotiin zarim süm duganii khurluud, *Lam nariin setgüül* 5, Ulaanbaatar 2011, pp. 95-135.

III. Konferencia-részvétel, konferenciakötetekben megjelent cikkek

A kutatás keretében és témájában az alábbi konferenciákon vettem részt:

2011

- Konferencia Mongólia függetlenedésének 100. évfordulója alkalmából, ELTE BTK
Niislel khüreeend baysan süm khiidiüüd (Urga szentélyei, mongol nyelvű vetítés)⁹
Conference on Historiography, Saint-Petersburg
Sources on the history of the Mongolian monastic capital city
IARS: Revitalisation of Mongolian Buddhism, Ulaanbaatar:
*Buddhist ceremonies in the Mongolian Capital City before the purges and after the revival*¹⁰
Antoon Mostaert Symposium on Christianity and Mongolia, Ulaanbaatar
Confession in Mongolian Buddhism (cikk leadva)
The 10th International Congress of Mongolists (IAMS), Mongolia's External Relationships and Experiences, Ulaanbaatar
Tibetan Lamas' activities in Mongolia
Mongolian Sovereignty and Mongols
*Pictures of the Old Mongolian Capital*¹¹

2012

- Kőrösi Csoma Sándor konferencia. Megemlékezés halálának 170. évfordulójáról.
ELTE BTK
Dpal-ldan lha-mo szövegei
Ligeti Lajos Emlékülés. Megemlékezés születésének 110. évfordulójáról. ELTE BTK
A buddhizmuskutató új módszerei
Symposium: Buddhism in Asia- Reconnecting spaces, sharing concerns Maulana Abul Kalam Azad Institute of Asian Studies, Kolkata, India
*Heritage, Development and Concerns of Mongolia's Monasteries*¹²
OTASIE - Réflexions d'Asie, Mongolian Space and Heritages, Párizs
Heritage of Bogdiin Khüree, the Mongolian Monastic Capital (cikk leadva)

⁷ Teleki, K., Shine jiliin achlakh takhil. In: Lodoi, G. (ed.), *Filosofi, shashin sudlal, erdem shinjilgeenii bichig*. No. 385. XIV. Ulaanbaatar 2013. pp. 267-280.

⁸ Teleki K., *Öndör geegen Zanabazariin biyet bolon biyet bus öwiin jishee barimtuud*. In: Nomadic Heritage Studies Museum Nationale Mongoli. Tom. XIII. Fasc. 36. Ulaanbaatar 2013, pp. 304-321.

⁹ Teleki K., Paintings and Photographic Images Representing the Mongolian Monastic Capital City. In: Birtalan, Á. (ed.), *Mongolian Studies in Europe 2. Proceedings of the Conference Held on the Occasion of the 100th Anniversary of the Mongolian Revolution for Independence*, Budapest, 20 April, 2011. Budapest 2012, pp. 103-122.

¹⁰ Teleki K., Buddhist Ceremonies in the Mongolian Capital City Before the Communist Repression and After the Revival. In: Knauft, B. R., Taupier, R. (eds.), *Mongolians after Socialism: Politics, Economy, Religion*. Ulaanbaatar 2012, pp. 269-288. www.sarr.emory.edu/MAS; Teleki K., Mongoliin niisleld khelmegdüüleltiin ömnö bolon shashin sergesnii daraakh burkhanii shashnii zan üil, bayar yoslol. In: Knauft, B. R., Taupier, R. (eds.), *Sotsialismiin daraakh Mongolchuud: Uls tör, ediin zasag, shashin*. [Buddhist Ceremonies in the Mongolian Capital City Before the Communist Repression and After the Revival.] Ulaanbaatar 2012, pp. 281-299. www.sarr.emory.edu/MAS

¹¹ Teleki K., XX zuunii ekhen üyeiin Mongoliin „Ikh khüree”-nii zurguudad khiisen shinjilgee. [Summary of Paintings and Photos presenting Ikh Khüree in the beginning of the 20th Century] In: Chuluun, S. (ed.), *Mongoliin tusgaar togtol ba Mongolchuud*. Ulaanbaatar 2012, pp. 221-227.

¹² Teleki K., Heritage, Development and Concerns of Mongolia's Monasteries. In: Suchandana Chattarjee (ed.), *Trans-Himalayan Buddhism. Reconnecting Spaces, Sharing Concerns*. Maulana Abul Kalam Azad Institute of Asian Studies. Kolkata 2013, pp. 75-90.

2013

Central Asian Seminar, Institute for Asian and African Studies, Humboldt University Berlin, Women as Visionaries, Healers and Poisoners – Autonomous Female Religious Specialists in Tibet, the Himalayas and Inner Asia, International Symposium
Buddhist female practitioners in Mongolia once and today
The 13th Congress of IATS (International Association of Tibetan Studies),
Mongolian Monasticism

2014

New Trends in Mongolian Studies. IIA Conference to mark the 90th birthday of the eminent Mongolist, Charles Bawden, Mongol Állami Egyetem, Ulánbátor
Bogdiin Khüreenii öw soyol (cikk leadva: The Old Jambal's Account about Certain Artifacts Preserved in Urga)
Burkhant shashnii emegteichüüdiin ankhdugaar khural, Gandan kolostor, Ulánbátor
Mongoliin khandmaa, ani nariin ert ba odoo uye
The 4th International Conference of Oriental Studies. Manuscript and Book Cultures in Asia and Africa. University of Warsaw. Warsaw
Tibetan and Mongolian inventories of Urga's shrine objects (cikk előkészületben)
"Isten ostroma" - a Magyar Nemzeti Színház szakmai konferenciája. Budapest
*Az urgai Cam: a mongol kolostorfőváros maszkos tánca*¹³

2015

Mongolian Buddhism: Past, Present and Future. International Workshop dedicated to the 380th anniversary of the birth of Öndör geegen Zanabazar, ELTE BTK
Objects possessed by Öndör geegen Zanabazar in his childhood (cikk előkészületben)
Szent hegyek, szent emberek konferencia. ELTE BTK
A Hangáj hegység három szentje (cikk előkészületben)

IV. Tevékenység az ELTE BTK Belső-ázsiai Tanszékén

Az ELTE BTK Belső-ázsiai Tanszék három kutatásban vettem részt (*Tsam*, Leder, mai mongol buddhizmus), melyek szorosan kapcsolódtak a kolostorfőváros emlékeihez.

A Tanszék Hagyományos Mongol Műveltség DVD-sorozatának (e-book) *Cam* táncról szóló DVD-jét (sorozatszerk. Dr. Birtalan Ágnes) az OTKA külön engedélyével és támogatásával Majer Zsuzsa társszerzővel megjelentettük, mely a kolostorfőváros táncának felélesztett örökségét mutatja be angol és magyar nyelven.¹⁴

A Tanszéken folyó Hans Leder-kutatás keretében a *Tsam* tánc faragott figuráit azonosítottam, buddhista szakszövegetet készítettem, feltártam az egykori tánc és a kolostorfővárosban 1904-1905-ben faragott figurák összefüggéseit.¹⁵

A Buddhism in Contemporary Mongolia című DVD kiadványon a régi és mai kolostori életet összehasonlítva a szerzetesek elnevezéseiről, rangjairól, az egykori és mai

¹³ Teleki K., Az urgai Cam: a mongol kolostorfőváros maszkos tánca. In: Szász Zsolt (ed.), Szenárium. A Nemzeti Színház művészeti folyóirata. III. évfolyam 3-4. szám, 2015. március-április. pp. 109-116.

¹⁴ Majer Zs. - Teleki K., *A Cam tánc hagyományának felélesztése Mongóliában. Reviving the Cam Dance Tradition in Mongolia*. Hagyományos Mongol Műveltség II. Traditional Mongolian Culture II. Sorozatszerkesztő: Birtalan Á., Budapest 2014, 978-9632-843032

¹⁵ Teleki K., The Khüree Tsam and its Relations with the Tsam Figures of the Leder Collections. Lang, M. - Bauer, S. (ed.), *The Mongolian Collections Retracing Hans Leder*. Austrian Academy of Sciences Press. Vienna 2013, pp. 76-83., www.moncol.net

fogadalmakról, kolostori képzésről, kolostoron kívüli gyakorlatokról; Majer Zsuzsával társszerzőségben a *Tsam* táncról, a mai ulánbátori kolostorokról és a régi és mai vidéki kolostori életről adtunk közzé rövid tanulmányokat, kb. 800 szavas buddhista szószedettel kiegészítve azokat. A DVD megjelenés alatt áll.¹⁶

Pályázatom keretében a Belső-ázsiai Tanszék egy mini notebookkal, egy fényképezőgéppel, egy harddrive-val, illetve több mint száz könyvvel gyarapodott az OTKA jóvoltából.

V. Tevékenység a Mongol Tudományos Akadémia Történeti Intézetében

A kolostorfőváros szentélyeiről írt disszertációmát átdolgozva, kiegészítve a Mongol Tudományos Akadémia Történeti Intézete 2012-ben kiadta,¹⁷ illetve megszületett egy másik monográfia is.¹⁸ A hároméves OTKA posztdoktori kutatás eredményeit összegző monográfia kiadását a Mongol Tudományos Akadémia biztosítja 2015. júniusában.

Az OTKA külön engedélyével egy hónapig régi fényképek azonosításában segédkeztem az Arts Council of Mongolia régi kolostorokat dokumentáló munkájában, mely a kolostorfőváros és a többi mongol kolostor egyedülálló adatbázisát hozta létre (www.mongoliantemples.net).

A kutatás során a Zanabazar Szépművészeti Múzeum felkért, hogy az Urga számos kegytárgyát is tartalmazó kiadványuk terminológiáját pontosítsam. E kiadványra nem került rá az OTKA támogatása, mert nem saját kutatásom eredménye.¹⁹

A Mongol Tudományos Akadémia Történeti Intézetének vezetője, S. Chuluun megrendelte a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött, 1920-as évek fővárosában Radnóti-Róth Andor által készített fényképeket és Mongóliában részére kiállított személyes iratokat. Az interjúk és e fényképek mongóliai kiadása folyamatban van, csakúgy mint az idős szerzetesekkel készített interjúk feldolgozása.

VI. Kitüntetések, díjak

Posztdoktori ösztöndíjam során és következtében az alábbi egyéb eredményeim születtek:

- A Mongol Tudományos Akadémia kitüntetése: "Diploma of Honor. No. 36. in appreciation of her valuable contributions to the promotion of the Mongolian Studies in Hungary and other European nations". 2014
- A MTA Köztisztviselői tagja, 2015
- Szerkesztői tanács tagja: PRS - Philosophy, Religious Studies. Official Journal of the National University of Mongolia. Ulánbátor, 2015

¹⁶ Birtalan Á. - Majer Zs. - Szilágyi Zs. - Teleki K., *Buddhizmus a mai Mongóliában. Buddhism in Contemporary Mongolia*. Hagyományos Mongol Műveltség III. Traditional Mongolian Culture III. Sorozatszerkesztő: Birtalan Á., Budapest 2015, 978-9632-845128

¹⁷ Teleki K., *Monasteries and Temples of Bogdiin Khüree*. Institute of History. Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar 2012, 381 pages, ISBN: 978-99962-2-041-8

¹⁸ Majer Zs. - Teleki K., *History of Zaya Gegeenii Khüree, the Monastery of the Khalkha Zaya Pandita*. Ulaanbaatar 2013, 174 pages, ISBN: 978-99973-0-095-9

¹⁹ Saruul, N., Sarantuyaa, U., Mönkhzul, J., Tsedmaa, D., *G. Zanabazariin neremjit Dürslekh urlagiin muzyein Khosgüi ünnet büteeliüüd*. Ulaanbaatar 2013 [Unique Masterpieces preserved in the Fine Arts Zanabazar Museum]. Redaktor- English revision by Teleki Krisztina